

Гураш А. А.

студент

Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ

м. Львів, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ

Проблеми визначення сутності та структури механізмів управління соціально-економічними процесами досліджувались багатьма вітчизняними та закордонними науковцями, серед яких: О. І. Волков, В. К. Склярєнко [1], М. Г. Грещак, О. М. Гребешкова, О. С. Коцюба [2], М. П. Денисенко [3], О. К. Добикіна, В. С. Рижиков, С. В. Касьянюк [4], , С. А. Жданов [5].

Будь-яке підприємство можна розглядати як відкриту соціально-економічну систему. Для дослідження функціонування такого роду систем можна виокремити три взаємопов'язані підсистеми: соціальну, економічну і екологічну. Системний підхід до побудови моделі соціально-економічної системи передбачає:

- визначення специфіки системи в цілому і складових її підсистем;
- визначення основних елементів системи в цілому, її підсистем і ієрархічних рівнів;
- визначення системотворювальних властивостей елементів, підсистем, їх зв'язків;
- фіксування входів і виходів системи і її підсистем;
- встановлення максимальних і мінімальних значень змінних параметрів системи, тобто умов її функціонування;

- визначення законів функціонування і розвитку системи.

При дослідженні проблеми управління соціально-економічними системами важливими є три моменти:

- наявність системи взаємозалежних факторів функціонування головних підсистем;
- чіткі (конкретні, точні) граничні (обмежуючі) умови;
- чітке формулювання мети функціонування системи .

Особливості функціонування підприємств в Україні на сучасному етапі формують нові вимоги до управління підприємством. Л. Г. Мельник визначає механізм управління як складову (найбільш активну частину) системи управління, що забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності об'єкта, яким управляють [6, с. 366]. Причому, як елементи механізму управління, розглядаються цілі, критерії, фактори, методи і результати управління.

В умовах ринкової економіки основу системи управління формують економічні методи, як сукупність засобів та інструментів, які цілеспрямовано впливають на створення умов для функціонування й розвитку підприємництва. Важелі економічного механізму відповідають соціально-економічній природі підприємства і є одним із факторів розвитку виробництва та обміну на ринковій основі. В зв'язку з цим особливого значення набуває дослідження того нового, що внесено практикою у зміст комерційного розрахунку як важливого методу господарювання.

Комерційний розрахунок поєднує в собі як функції управління, так і економічні важелі та інструменти, які спрямовані на порівняння витрат і результатів та забезпечення прибутковості виробництва. Економічний механізм функціонування та розвитку підприємств припускає використання методу комерційного розрахунку, виходячи із глобальної господарської політики і цілей підприємства, зокрема в галузі

забезпечення рентабельності виробництва та збуту, розподілу капіталовкладень і розташування виробництва; фінансування й кредитування; розвитку технології, кадрової політики, політики придбання нових підприємств і структури капіталу тощо.

Важливим інструментом управління завжди виступає прогнозування. Прогнозування соціально-економічної ситуації, планування стратегії розвитку - продукт не стільки інтуїції, скільки професійних знань, математичного розрахунку. Планування і стратегія розвитку з метою виходу на ринки багато в чому залежить від цілей і орієнтації його керівництва, організаторських здібностей та інтуїції. Багато підприємств прагнуть до негайного прибутку, не приділяючи особливої уваги довгостроковим перспективам, розробці власної стратегії розвитку. Це можливо лише на дуже короткому етапі функціонування підприємства.

Центральне місце серед різноманітних важелів економічного механізму управління належить *цінам і ціноутворенню*. Процес ціноутворення - явище дуже складне, обумовлене насамперед попитом на запропоновану ринку продукцію. Розглядати ж цінову політику підприємства слід тільки у взаємозв'язку з тим завданням, яке ставить перед собою підприємство. Можна виокремити такі варіанти поведінки підприємства на ринку та політики у сфері ціноутворення:

- забезпечення процесу виживання;
- максимізація поточного прибутку;
- завоювання лідерства за показниками якості;
- завоювання лідерства за показниками частини ринку.

Важливе місце в системі управління займає фінансова політика. Методи фінансового управління різноманітні. Основними з них є: прогнозування, планування, оподаткування, страхування, самофінансування, кредитування, система фінансових санкцій, система амортизаційних відрахувань, система стимулювання, принципи

ціноутворення, трастові операції, факторинг, оренда, лізинг. Складовим елементом наведених методів є спеціальні прийоми фінансового управління, кредити, позики, відсоткові ставки, дивіденди, акциз, дисконт та ін.

Обов'язковою умовою успішної господарської діяльності підприємств в умовах ринкової економіки є *самофінансування*. Цей принцип базується на повній окупності витрат з виробництва продукції і розширенні виробничо-технічної бази підприємства. Він означає, що кожне підприємство покриває свої поточні й капітальні витрати за рахунок власних джерел. За тимчасової недостатності фінансових ресурсів потреба в них може забезпечуватися за рахунок короткострокових позичок банку та комерційного кредиту, якщо мова йде про поточні витрати і довгострокові банківські кредити, які використовуються на капітальні вкладення.

Система управління дозволяє генерувати інтелектуальну складову інтенсивного відтворювального процесу і управляти відхиленнями взаємопов'язаного функціонування інноваційної, фінансової і реальної інвестиційної складової середовища підприємства.

Основними напрямками підвищення ефективності управління інноваційними процесами на підприємстві сьогодні вважається:

- пропорційне й одночасне стимулювання розвитку фундаментальних і прикладних досліджень;
- скорочення за можливістю науково-виробничого циклу «інноваційна ідея—дослідний зразок—виробництво»;
- прискорення оновлення асортименту продукції на підприємстві;
- поліпшення умов лабораторних досліджень на підприємстві;
- інтенсифікація процесів оформлення патентів, заявок, ліцензій тощо;

- забезпечення надання державної фінансової підтримки, відповідних гарантій та проведення високоякісної експертизи результатів інноваційної діяльності.

Одним з найбільш дієвих інструментів економічного управління є податки. Система оподаткування повинна вирішувати певні завдання: сприяти діловій активності підприємців; зростанню виробництва; підвищенню зацікавленості робітників у результатах праці; спонукати підприємства ефективно використовувати основні виробничі фонди; мінімізувати виробничі запаси; скорочувати невиробничі витрати; забезпечувати формування бюджету в обсязі, достатньому для фінансування витрат держави і виконання нею своїх функцій.

Отже, формування ефективних механізмів управління соціально-економічними системами є важливим елементом адаптації суб'єктів господарювання до умов зовнішнього середовища, що дозволяє реалізацію потенціалу підприємств для забезпечення сталого розвитку та виживання підприємств у кризовий період.

Література

1. Волков О. И. Экономика предприятия : курс лекций / О. И. Волков, В. К. Скляренко. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 280 с.
2. Грещак М. Г. Внутрішній економічний механізм підприємства : навч. посіб. / М. Г. Грещак, О. М. Гребешкова, О. С. Коцюба; за ред. М. Г. Грещака. – К. : КНЕУ, 2001. – 228 с.
3. Денисенко М. П. Економіка підприємства: пошук шляхів розвитку : посіб. / М. П. Денисенко. – К. : МАУП, 2002. – 80 с.
4. Добикіна О. К. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. / О. К. Добикіна [та ін.]. – К. : Центр навч. л-ри, 2007. – 208 с.
5. Жданов С. А. Механизмы экономического управления предприятие: учеб. пособие / С. А. Жданов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 319 с.

6. Мельник Л. Г. Экономика предприятия : учеб. пособие / под общ. ред. Л. Г. Мельника. – Сумы : Университетская книга, 2002. – 632 с.